

KÉZMŰVESSÉGRŐL, NÉPI MESTERSÉGEKRŐL, HAGYOMÁNYÁTADÁSRÓL ÉS FOLYTATÁSRÓL

– Simó Márton beszélgetése Lőrincz Zsuzsannával,
az Artera Alapítvány képviselőjével –

Hagyományaihoz és a régi életformához ragaszkodó földműves családban született Méréfalván. A múlt század ötvenes éveiben, amikor elemi és általános iskoláit járta, még igen elevenen éltek a faluban a régi szokások, s a túlnyomórészt római katolikus közösségben meghatározó volt az egyház szerepe is, illetve azok az évszázados hagyományok, foglalkozások határozták meg az élet kereteit, amelyek szükségesek voltak a létfenntartáshoz. Mindehhez természetes módon hozzárendelődtek az ünnepi alkalmak is, amelyek színesebbé tették a családok szűkebb életkereteit, értéket, igazi töltetet biztosítottak minden generáció számára, de ugyanakkor továbbgyűrűztek a közösségi élet színtereire is. Családi közösségeikben életben tartották a népmeséket, a népballadákat, hogy aztán onnan kilépve a műkedvelői színjátásban, az emberi életfordulók rítusai során – keresztelők, lakodalmak, temetések – hasznosítsák, használják és népszerűsítsék, hogy tudatosítsák: mindez így van rendjén, így illik, s ezeket az értékeket kell továbbfejlesztve átadni a következő generációknak. Amikor bekerült a gimnáziumba, amelyet akkor Dr. Petru Groza Líceum néven ismertek, majd munkába állt a Cipészek Szövetkezeténél, teljesen magától értetődőnek tartotta, hogy maga is részt vállaljon a továbbiakban az értékteremtésben és az értékátadásban.

Lőrincz Zsuzsanna
(A portré 2020-ban készült)

- Milyen volt Máréfalva, kik voltak meghatározó személyiségek kislánykorában?

- Természetesen a szülők és a nagyszülők, meg a kiterjedt rokonság: Kovács Miska bácsi, Kovács Piroska, Úrfi Róza – így szólították, nem is tudom másként. Édesanyám ritka nyitott falusi asszony volt, aranykeze mindent előteremtett a család számára, s a váratlan vendég éhesen ki nem jött a házból. Közvetlen volt, mindent meg lehetett beszélni vele. (Tavaly nyáron halt meg, 98 éves korában.) Azt gondoltam, ez a normális, aztán kiderült, hogy az osztálytársaim bizony semmit nem mondhattak el a szülőknek, mint ahogyan édesapámnak én sem! Én az Olasz nagymamámat szerettem kisgyerekkoromban, a nevét is örököltem, s vele még a mezőre is szívesen mentem, pedig nem szerettem a mezei munkát. Egyszer azt mondta édesanyámnak, hogy „Te Katica, nem tudom mi lesz ebből a leánykából, de folyamatosan utakat épít...” Ma is szeretek utazni! Nagyobb koromban, ha édesapámmal mehettem, a vele való beszélgetés adott értelmet a munkának. Az is természetes volt otthon, hogy édesapám mindent

Lőrincz Zsuzsanna édesanyjával, szül. Olasz Katalinnal, 2021-ben

elkészített, megjavított, nem csak nekünk, hanem a falu számára is. Ezeremsterként a székelykapu-faragástól a sírkeresztkészítésen át mindent kipróbált, a tévét, rádiót, de még a cipőnket is megjavította. Szerette a társaságot, szépen énekelt, kántor is volt egy ideig, sok hangszeren játszott, sokszor hangszert is készített és meg is javította.

Abban az időszakban – bár a város közelsége sokaknak kínált munkalehetőséget – majdhogynem sértetlenül fennmaradtak a paraszti életforma termelési módszerei. A máréfalvi emberek nem rendelkeztek túl sok földdel, s ami volt, az is gyengén termett, csak szűkösen lehetett belőle megélni. Korábban, a szüleim és a nagyszüleim gyermekkorában, majdhogynem általános volt, hogy az akkori fiatalok mihelyt elvégezték a kötelező elemi osztályokat, s már túl voltak az első-áldozáson, illetve a bérmáláson, alig kerültek ki a kamaszkorból, 16-17 évesen a városok felé orientálódtak. Ez egyfajta kényszer is volt, hiszen a fiatalemberek így tudtak annyi pénzt és tudást szerezni, ami aztán lehetővé tette a családalapítást. Általában sokgyermekes családokban nőttek fel, s ahhoz, hogy elinduljanak, szükség volt újabb földek megvásárlására, új bennvalók építésére, még akkor is, ha a szülők képesek voltak valamennyi minimumot biztosítani. De ez nem volt lehetséges minden esetben... A leányok pedig „kapósabbak” voltak, ha szolgáltak valamelyik nagyvárosban. Ez elvárás volt a közösség részéről is. A régi magyar világban elsősorban erdélyi nagyvárosokba szegődtek el: Brassó, Kolozsvár, Szeben, Marosvásárhely, Temesvár jelentett vonzóerőt, de jutott bőven máréfalvi cselédlány Budapestnek is. Édesanyám például Baján is szolgált. A nagyvárosi, polgári környezetből komoly tudást hoztak magukkal. Adott esetben úri, főúri családoknak dolgoztak, szászok, svábok, zsidók szokásvilágával és erkölcsével ismerkedtek. A családi örökségre értelemszerűen ráakódtak a megszerzett képességek: a főzés, a varrás, a háztartásvezetés tudománya, a takarékoság, az illet tudás, az alkalmazkodóképesség. Trianon után Bukarest is vonzerőt jelentett, a kicsi magyar világban pedig – 1940 és 1944 között – ismét megnyílt az út a magyar főváros felé. Aztán bármit mondtak is a berendezkedő szocializmusban: hogy szégyen, hogy ósdi szokás cselédet, azaz, ahogy akkor mondták, háztartási alkalmazottat tartani, a szolgálatra való elszegődés gyakorlata fennmaradt, s ez jellemezte még az ötvenes éveket is. Ekkortájt azonban sokak számára megnyílt a lehetőség a továbbtanulásra. Az „új idők” hozadéka

volt, hogy a nálamnál valamivel idősebb lányok közül egyre többen végeztek középiskolát, tanítóképzőt, főiskolát, vagy valami olyan szakmát sajátítottak el, amelyre szükség volt a közeli Székelyudvarhelyen, Szentegyházán vagy Csíkszeredában. Kialakult egy női munkavállalói réteg. A mi generációnk – az 1940-es évek végén, az 1950-es évek elején születettek – már jobban érdeklődött a város, a tanulás és a szakmák iránt. A falu népessége nem csökkent, hiszen többnyire ingázni tudtunk. Ugyanez volt jellemző az akkori fiatal férfiak kontingenseire is. Kezdetben a fogyasztási és a kisipari szövetkezetek, valamint a kereskedelem kínált fel ottani munkalehetőségeket, aztán az 1970-es évek elejétől fokozatosan megnövekedett a környék iparának a befogadóképessége, és az udvarhelyi Vörös Csillag Bútorgyár, a Gábor Áron Mezőgazdasági Gépgyár, majd a Cérnagyár, a Matricagyár is nagyon sok falustársamnak biztosított megélhetést.

Mivel a kollektivizálás elkerülte a falut, fennmaradt valamelyest a hagyományos gazdálkodás igénye és gyakorlata. Úgyhogy én olyan faluközösségben nőttem fel, amely egészségesen „lélegzett” és működött... Gyakori volt két-három generáció egy életszeren belüli életvitele, s mivel a példát mutató rokonok, szomszédok is közel voltak, s nem zárkóztak el az érdeklődőktől, tulajdonképpen minden családi kisgazdaság egy-egy kisüzemként működött. Mivel haszonállatokat tartottak – lovakat, szarvasmarhákat, juhokat – rendelkezésünkre álltak azok az alapanyagok, amelyek a ruházkodáshoz voltak szükségesek. A gyapjú- és bőrfeldolgozás, a szövés, fonás, varrás készségét, képességét minden leány és fiatalasszony megtanulta a maga környezetében. Ugyanez volt érvényes a férfiakra is, akik híres ácsok, fafaragók, kőművesek, kovácsok voltak. Egyfajta szövetkezésben, munkamegosztásban éltek, hogy ki-ki képes legyen előállítani és életben tartani a maga gazdaságát, hogy abban termelni tudjon. Nem azért mondom el mindezeket, mintha akkor másutt a Székelyföldön, vagy a szomszédos községekben mindez nem hasonlóképpen működött volna, de nálunk határozottan erős volt ez a típusú paraszti kultúra. És fennmaradt a folytonossága.

– *Mi történt aztán később, amikor kilépett a faluból és középiskolába került?*

– Néhány évig, talán az első két-három középiskolai évben úgy gondoltam, hogy amikor majd férjhez megyek, s magam is családom

leszek, egy szép, három-négyszobás tömbházlakásban fogunk élni, ahonnan majd eljárunk dolgozni, s onnan biztosíthatjuk a gyermekeink taníttatását. Ez különösen fontos volt számomra, mivel bár nagyon szerettem volna, de én nem tanulhattam tovább közvetlen a líceum után. Két fiútestvéremnek elsőbbsége kellett legyen ebben, akkoriban nem volt szokványos, hogy a lányok a családjuktól továbbtanuljanak. Valahogy teljesen urbánus környezetben képzeltem el a jövőmet!... Ez azonban nagyon hamar megváltozott, amikor megismerkedtem későbbi férjemmel, Lőrincz Istvánnal.¹ Ő is a gimnáziumba járt pár évvel fölöttem, s olyan barátai és osztálytársai voltak, mint Farkas Árpád, Magyar Lajos, akik már akkor is kitűntek költői tehetségükkel. Önképzőkörüknek, műkedvelő csoportjuknak maga is oszlopos tagja volt. Úgyhogy elkápráztatott, elvarázsolt ez a hangulat, az irodalom, a közművelődés, a népművelés iránti igény. A kezdeti barátságból, udvarlásból szerelem, majd házasság lett. Mivel a férjem „ős-kadicsfalvi” volt, nem tehettem mást, mint követtem őt. Kadicsfalva köztudomásúan olyan falu, amelyhez 1950-ben „odacsatolták a várost”, így lett része Székelyudvarhelynek. Valóban érdekes világ volt az ottani, hiszen minden úgy működött még, mint egy rendes faluban. Az emberek gazdálkodtak, állatokat tartottak. Sokan eljártak dolgozni már akkor, de vitték magukkal a kapát, hogy hazafelé „megjárják” a pityókavagy a répaföldjüket, éppenséggel amilyen kultúrát abban az évben ültettek a Rét nevű dűlőben, vagy a Rez alatt, Bükkalján, a Bosnyák mentén. Kadicsfalva is lassan-lassan változott, városiasodott, kezdett fizikailag is összeérni Udvarhellyel, még látványosabb fejlődésnek indult aztán 1990 után, amikor egyre nagyobb létszámban kezdtek

---

1 Lőrincz István (1944–2017) iskoláit Kadicsfalván és Székelyudvarhelyen végezte. A '60-as években irodalmi kört vezetett, aktívan sportolt. A kisipari hálózatban dolgozott a Cipészek, majd a Fa-Fém Szövetkezetnél mint munkaszervezési osztályvezető. Közösségi, kulturális munkában is kivette részét. Mint párttitkár egyik alkalommal egy pártgyűlésen, ahol a Központi Bizottságtól is kint voltak, felszólalt. Elmondta, hogy becsapjuk Ceaușescut, mert hazudjuk a megvalósításokat, hogy a kollektívben dolgozók 18%-ot tudnak hazavinni, s a régi időben dolgoztató kulákokat elítéljük, akik akkor 33%-ot adtak járandóságot a munka után. Senki nem állt mellé, csak elítélték. Volt is gondja ebből, de Udvarhely akkori párttitkára, Uborny Mihály úgy elsimította, hogy aztán nem lett börtön belőle. Akkor már három gyerekünk volt.

betelepedni az újonnan közművesített telkekre. A beköltözők számaránya 1995 körül kezdte meghaladni az „öslakosokét”, akik egyébként ma is igyekeznek elkülönülni. Az új lakosok próbálnak beilleszkedni, s maguk is büszkéek arra, hogy ilyen környezetben élnek, de ők már elsősorban városlakók.

- Milyen volt fiatal családjának lenni? Milyen volt akkor Székelyudvarhelyen a művelődési élet? Milyen népművelési és közművelődési lehetőségek voltak, s azokba hogyan tudtak bekapcsolódni?

- Mivel a munkahelyemen káderesként, illetve tanulmányi felelősként, könyvtárosként tevékenykedtem, s az nem egy nagy gyár volt, hiszen fénykorában sem volt a Cipészek Kisipari Szövetkezetnél 450-500 dolgozónál több, mindenkit ismertem, minden kolléga gondjával-bajával tisztában voltam, s azt is tudtam, hogy kinek mire van szüksége. Egy nagy család voltunk. A Fa-Fém Szövetkezetnél a szövetkezeti kulturális életért is én feleltem. A férjemmel falvakra jártunk vendégszerepelni, bekapcsolódtunk a Siculus Fesztivál szervezésébe, a táncházmozgalomba, aztán magam is pártoló tagja lettem az egykori Népszínháznak, amely abban az időben – az 1970-es, az 1980-as évek első felében, de tulajdonképpen el egészen a rendszerváltozás pillanatáig – fontos fórum volt. Hiánypótló, hiszen kitöltötte azt az űrt, amely abból származott, hogy a megyei jogú városunkban, de a szomszédos nagyobb városokban – Csíkszeredában és Gyergyószentmiklóson – sem volt hivatásos társulat. Elég rendszeresen látogattak el ugyan ide az erdélyi magyar hivatásos társulatok, állandó bérleteseik voltak minden évadban, de már érezhető volt az erős ideológiai nyomás, amely béklyóba fogta a színpadot is, bár mindig azt tartottuk, hogy Thália egy szabad múzsa, s a színpadok a szószékek mellett az anyanyelv, az anyanyelvi kultúra megtartásának a végvárai. A lakosság részéről pedig igény volt arra, hogy a helyiek közreműködésével, helyi erőből színre kerülő munkákat láthassanak. Székelyudvarhely városában korábban is erős volt ez a fajta mozgalom, az előttünk járó generációk is gyakorolták. Párhuzamosan Csíkban és Gyergyóban ugyancsak erősödött a színjátszás, mondhatnám azt, hogy félprofi társulatok alakultak, amelyek aztán megérték arra, hogy Hargita megyében – amikor megszűnt a ránk nehezedő pártállami, hatósági

nyomás – három hivatásos társulat jöhessen létre 1990 után.² Mi olyannyira színházkedvelők voltunk, hogy a rendszerváltás után, amikor felvetődött a helyi hivatásos társulat létrehozása, azt tulajdonképpen a mi kadicsfalvi házunkban kezdeményeztük, legalábbis ott zajlottak le azok a találkozók és beszélgetések, amelyek nyomán aztán megvalósulhatott. Minden érdekelt minket, ami kultúra, és becsülettel kivettük a részünket belőle úgy is, mint szervezők, úgy is, mint „végfelhasználók”. Négy lányunk született: Katalin 1969-ben, ő pedagógus lett, Kolozsváron magyar–angol szakos diplomát szerzett, most Budapesten tanít középiskolában, EU-s projekteket is bonyolít, férje, dr. Lakatos Tibor állatorvos, Budapest mellett hozott létre egy sikeres állatorvosi rendelőt; Melinda 1974-ben, örökölve édesapám kézügyességét, képzőművészetet tanult Csíkszeredában, majd Kolozsváron végzett szobrászat szakon, ő Veszprémben él, díszlet- és jelmeztervezőként dolgozik; Zsuzsa 1977-ben, szintén Kolozsváron végzett színművészeti szakon, majd dramaturgiát tanult Budapesten, most a székesfehérvári Vörösmarty Színház ügyvezetője. A legkisebb lányunk, Eszter 1992-ben született, ő is Kolozsváron végzett a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Filmművészet, fotóművészet, média szakán, egyedül ő van itthon Székelyudvarhelyen, fényképész, és az uh.ro hírportál újságíró-fotóriportere. Azt tartottuk, hogy a negyedik lány „a rendszerváltás ajándéka”, akit kissé később, a változás eufóriájában „vállaltunk”. Mivel ilyen sajátos környezetbe csöppent, egyáltalán nem véletlen, hogy ő is művészeti beállítottságú, de édesapjától örökölte az irodalom iránti érdeklődését, az írás művészetét is. Eszter férje Hodgyai Csaba-Arnold, Kolozsváron végzett a Képzőművészeti Egyetemen. Itthon élnek és dolgoznak Székelyudvarhelyen. A vejem igen tehetséges, sikeres vállalkozó grafikus-designer. A jövőben központi szerepet kap majd a

---

2 Székelyudvarhelyen a Tomcsa Sándor Színház 1998-ban jött létre, saját produkcióval: Nem élhetek muzsikaszó nélkül, előadással; a Csíki Játékszín Csíkszeredában ugyancsak abban az évben alakult, de a színházavató első vendégelőadások aztán 1999 májusában zajlottak, „saját” produkciók pedig az 1999/2000-es évtől kezdődően kerültek színpadra. Gyergyószentmiklóson – annak ellenére, hogy lélekszámát tekintve ez a város a legkisebb – 1984-től kezdődően működhetett Bocsárdi László vezetésével a Figura Stúdió amatőr, kísérleti színházként, amely 1990-ben minisztériumi jóváhagyást kapott, és fokozatosan átalakulhatott professzionális színházi műhellyé, amely ma Figura Stúdió Színház néven önkormányzati fenntartású intézményként funkcionál.

kisunokám, Gerda, hisz ők itthon laknak. Nagyon szeretnék jó mamája lenni, akihez bármikor fordulhat, bármilyen kérdéssel. A nagy lányoknak olyan nagymamájuk volt, az anyósom, akit én méltán Anyának szólítottam, akit sosem felednek el. Főleg kisebb korukban, több emléküik van vele, mint velem, mert mi egész nap dolgoztunk, egyik munkából a másikba, s még a kollektívben is kapáltunk...

- *Ne feledkezzünk meg erről a színházalapító „közjátékról”, mielőtt tovább haladnánk az időben...*

- Ha egészen pontos akarok lenni, akkor feltétlenül meg kell említenem, hogy a két nagyobb leány úgy választott férjet, hogy a színház és a zene iránti érdeklődésünk még inkább erősödött családi szinteken is, immár több generációra áttevődve. Zsuzsa lányom férje Horváth Károly³ színházi zeneszerző és előadóművész volt, a Melindáé pedig Tömöry Péter.⁴ Horváth Károly a Míves Emberek Sokadalma alapkoncepciójának felépítésében is szerepet vállalt, Péter pedig egyebek mellett megírta és rendezte a Márafalvi Mirákulumot. Hadd mondjam el róla, hogy bár Kolozsváron született, Székelyudvarhelyen gyermekeskedett, ahol a szülei a református kollégium, illetve a tanítóképző pedagógusaiként dolgoztak. Belülről ismerte Udvarhelyszék letűnt falusi világát, viszonylag könnyű volt rávenni, nem kellett túl sok meggyőző munka, hiszen nyitott és mozgékony ember, aki több

---

3 Horváth Károly (1950–2015) a bukaresti Ciprian Porumbescu Zeneművészeti Egyetemen szerzett diplomát, az RTV Magyar Adásának munkatársa (1975–1982), a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház zeneszerzője, de emellett számos erdélyi magyar színház produkciójához írt zenét; 1987-ben Magyarországon telepedett le, zenészként turnézott Nyugat- és Dél-Európában, Észak-Amerikában, illetve Ausztráliában. Az 1993-as évtől ismét visszatért a színpadi zenéhez: a veszprémi Petőfi Színház, a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház zenei vezetője, majd 2013-tól a székesfehérvári szertartásjátékok zeneszerzője. Erdélyben, Vajdaságban és Magyarországon több mint 250 színmű kísérőzenéjének szerzője.

4 Tömöry Péter (szül. 1943) költő, író, műfordító, rendező és dramaturg. Román-magyar szakos tanári képesítést szerzett a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetemen (1966), pályája kezdetén Sepsiszentgyörgyön és Brassóban tanított, majd 1968–1972 között a *Megyei Tükör* rovatvezetője. 1972–1974 között színházi rendezői képesítést szerez a Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolán Marosvásárhelyen. Színházi munkái mellett az RTV Magyar Adásának a szerkesztő-rendezője. 1978-ban telepedik át Magyarországra, ahol előbb a debreceni, majd a kecskeméti Katona József Színház dramaturgja, 1983-ban megalapítja a Harag György Színházat Veszprémben. 1989-ben Németországba költözik, ahol a Badische Landesbühne, majd a bonni Euro Theater Central vezető rendezője (1995–2015).

*Lőrincz Zsuzsanna Presser Gáborral és Horváth Károllyal 2004-ben
a MES sajtótájékoztatóján*

műfajt kipróbált, hosszú éveket töltött Magyarországon és Németországban is... Nyilvánvaló volt, hogy a vejeim nemcsak az Artera Alapítvány létrehozásában, hanem a „színházteremtésben” is sokat segédkeztek. Már évtizedekkel korábbról ismerték egymást, voltak közös alkotásaik erdélyi és magyarországi színházaknál egyaránt.

Horváth Karcsi – Isten nyugtassa! – nagyon beleélte magát, igyekezett megfelelő embereket idevonzani, ő hívta Mérő Bélát⁵, hogy legyen az alakuló színház vezetője. Pár év alatt olyannyira megerősödött a színház, hogy napjainkban 14 főállású színésze van. Nem olyan lett, amilyennek elképzeltük, hogy a műkedvelők fokozatosan profikká válnak benne, ahogy az Gyergyószentmiklóson történt. A lényeg az, hogy megélt, s mára a közönség is megkedvelte ezt a kísérletező színházat, amely újabban kezd visszatérni a gyökerek és a helyi értékek

5 Mérő Béla (szül. 1948) rendező, előbb népművelés-könyvtár szakon végzett Szombathelyen (1970), aztán közművelődés-népművelés szakon Debrecenben (1977), 1979 és 1982 között a Színház és Filmművészeti Főiskolán színházelméletből szerzett diplomát (1982), 1990-ben Pécsen doktorált színház-esztétikából. Számos országban vett részt rendezői kurzusokon. Százötvennél több előadást állított színre.

felé: volt már eset arra, hogy egy-két régi népszínházias „amatőrt”, például a hosszú éveken át nagy sikerrel játszó, a Művelődési Ház egykori igazgatóját, Sinka Ignácot,⁶ ma már nyugalmazott zenetanárt behívták egy-egy rövid epizódszerepre.

– *Hogyan jött létre a Míves Emberek Sokadalma?*

– Tulajdonképpen Horváth Karcsi ötlete volt, hogy a kadicfalvi Szent Anna-búcsú alkalmával szervezzünk hagyományos kézműves mesterek meghívásával egy vásárt, valamilyen népművészeti rendezvényt. Egyetértettünk abban, hogy ki kellene vinni az emberek elé, az emberek közé azt a tudást, amelyet szüleinktől, nagyszüleinktől örököltünk, jó lenne felmutatni az értékeinket. Az ötletet továbbgondolva eldöntöttük azt is, hogy ne csak egyfajta búcsús fellángolás vagy közönséges kirakodóvásár legyen egy alkalommal, hanem jó lenne rendszeressé tenni. Ehhez pedig kellett valamilyen hivatalos forma, egyesület vagy alapítvány. Végül egy családi alapítvány létrehozása mellett döntöttünk. Én kezdetben azt sem tudtam, hogy hol lenne igazán alkalmas helye egy ilyen rendezvénynek: Kadicfalván a Szent Anna-búcsú alkalmával? Udvarhelyen a gimnázium és a Szent Miklós-hegyi plébániatemplom közti sétányon Úrnapián? Esetleg lent a Patkóban, azaz a Márton Áron téren? Szerencsés voltam, mert amikor elmentem Szász Jenő⁷ akkori polgármesterhez, mindjárt láttam, hogy nagyon receptív, jó a hozzáállása, hajlandó minket támogatni és együtt gondolkozik velünk. Ő javasolta, hogy válasszuk helyszínül a Székelytámadt várat. Kicsit töprengtünk, körbejártuk az Eötvös József Szak-középiszkola épületét, és mindjárt rájöttünk, hogy a hely valóban alkalmas: nem akadályozzuk a közlekedést, a várudvarban álló hatalmas gesztenyefák alá félre lehet húzódni, az árusok nincsenek teljesen kitéve a napsütésnek, az esőnek, van a központi épületnek egy belső udvara, ahová színpad építhető, stb. A helyszín tökéletesen megfelelt. Ily módon a Székelytámadt vár egy-egy hétvégére megtelt étellel. Ha

6 Sinka Ignác (szül. 1952) tanító, zenetanár, a marosvásárhelyi Tanárképző Főiskolán végzett (1973), a székelyudvarhelyi Művészeti Általános Iskola tanára, a Székelyudvarhelyi Népszínház egyik alapítója (1977), a Kódex régizene-együttes és a Venyige együttes hegedűse, az I. Erdélyi Táncbálatalkozó kezdeményezője és szervezője – Szép Gyulával, Fodor Bélával és Tárkányi Jánossal.

7 Szász Jenő (szül. 1969) faipari mérnök, közgazdász, Székelyudvarhely polgármestere 1996 és 2008 között, a Magyar Polgári Párt (MPP) alapítója és első elnöke, 2012-től a Nemzetstratégiai Kutatóintézet (NSKI) vezetője.

nem is egyből, de fokozatosan népszerűvé vált, hírért vitte a városnak, hiszen egy-egy alkalommal több tízezer ember fordult meg a sokadalomban, komoly turistacsalogató szerepe lett a következő években. A Székelytámadt várban közel húsz alkalommal tarthattuk meg a Míves Emberek Sokadalmát – amely egyre inkább a MES betűszó formájában honosodott meg a helyi közbeszédben –, természetesen úgy, hogy mellénk állt a városvezetés, biztosította az infrastruktúrát. Együtt tanultuk meg a fesztiválszervezés csinját-bínját, lebonyolítását, fokozatosan kialakult a forma s azok a külső jegyek, amelyek alapján felismerhetők lettünk. Nyilvánvaló, hogy különböző erőforrásokat is igénybe kellett vennünk, pályáztunk a városnál, a megyei tanácsnál, illetve minden ismert hazai és magyarországi fórumon egyaránt. A Székelytámadt vár azért is kedves számomra, mert annak a tövében, a Kornis Ferenc utcában vásároltunk egy több mint 200 éves házat, ahol megalakítottuk az első képzési központunkat. Az Artera Ház hosszú éveken át működött ott, mígnem aztán férjem halála után „hazakerült” Kadicsfalvára, az általa épített asztalosműhelybe; amelyet fokozatosan újítottunk fel a Csoóri Sándor Alap támogatásának is köszönhetően. Itt van most az új Artera Míves Alkotók Háza.

Az Artera Míves Ház 2020-ban

- Akkor beszéljünk most a képzésekről...

- Az Artera 2005-től fogva tart képzéseket a népi mesterségek tárgykerében. A Munkaügyi Minisztérium által jóváhagyott tanfolyamokat szerveztünk 2010-ig, de aztán egy kicsit alábbhagyott ez a típusú munkánk, mert csökkent az érdeklődés. Egy idő után úgy tűnt, hogy a tevékenységünk is megkérdőjeleződik, de úgy 4-5 éve ismét lendületet vett az alapítvány berkein belül az élet. Olyan reneszánszát éli a kézművesség iránti érdeklődés, hogy az már-már csoda. És számunkra ez öröndetes! Hímzést, szövést, vesszőfonást, nemezelést, bútorfestést hirdettünk meg, s ahogy jöttek az érdeklődők, fel is töltöttük a csoportokat. Érdekes, hogy ezt még a koronavírus-járvány sem akadályozta, mert kics csoportos foglalkozásokat akkor is tarthattunk.

Megkérdezte valaki, hogy foglalkoznánk-e kovácmesterséggel is. Én a szövés, fonás, varrás mellett ismertem a cipésmesterség fortélyait, hiszen inasokat képeztünk, szakképesítést végeztünk évtizedeken át. A kovácsolást számon tartottam mint ősi népi foglalatosságot, de tudtam, hogy ahhoz külön helyiség és különleges tudás kell. Cipészet terén könnyebb volt lépnünk: kialakítottunk számukra az Artera

A szabadtéri műhely 2020-ban

Alapítvány Míves Házában egy helyszínt, a kellékek is kézügyben voltak már és a régi kapcsolatainknak köszönhetően adományba is sokat kaptunk. Amikor három évvel ezelőtt többen is jelezték, hogy meg kívánják tanulni a kovács szakmát, még nem hirdettük meg rögtön a képzést, mert keresnünk kellett hozzá egy megfelelő helyet, ahol biztosíthattuk a gyakorlati és az elméleti tudás továbbadását. A 2020-as évben viszont már elő mertünk hozakodni vele, 13 jelentkezőt regisztráltunk a kétéves tanfolyamra, amely a csíkszeredai Vámszer Géza Népfőiskola védnöksége alatt zajlik Kadicsfalván, a régi tyúkfارmon bérelt műhelyben. Jól együtt tudunk működni a népfőiskolával.

A következő évfolyamra további 15 hallgató, hogy mondjam, „inas” iratkozott be, akik Csíksomlyóra járnak Nagy István kovácsmester műhelyébe. Menet közben az ács szakma terén is léptünk, ami szintén egy kétéves tanfolyam. Úgy gondolkodunk mostanában, hogy több szakmára hirdetünk ezentúl minden ősszel hasonló képzéseket, s amennyiben összegyűl 6-6 fő, akkor minden lehetséges szakirányba elindulunk. Ha olyan szakma bukkan fel, ami szintén ritkaságszámba megy, akkor megkeressük hozzá a megfelelő mestereket, akikben megvan a tudás, a szakmai alázat és a képesség, a készség is, hogy átadják a szakmai fortélyokat. Örvendek, hogy ez idáig mindig találtunk felkészült embereket. Ma már sokan eljutottak arra a szintre, hogy nem kényszerültek abbahagyni eredeti munkájukat, sőt maguk is folyamatosan fejlődnek/fejlődtek, hiszen eljárnak/eljártak magyarországi és más erdélyi tájegységekre tapasztalatokat gyűjteni.

- *Az utóbbi években több alkalommal is volt szerencsém benézni a MÉS és az Artera „boszorkánykonyhájába”. Annak idején Nagyenyedre is utánuk mentem. Most viszont azt kérdezném, hogy másutt az országban mennyire élnek, mennyire maradtak fenn ezek a foglalatosságok, hiszen a rendszerváltást követően a hazai nyersanyagpiac jószerével eltűnt, más a munkaerő-felhozatal, a fogyasztói keresletet is előre nem látott hatások érték. Mindenütt megjelent a dömpingáru, az ipar felhozatala pedig úgymond végtelen...*

- Amikor négy évvel ezelőtt Nagyenyedre mentünk, az azért volt, mert idehaza úgy éreztük, elfogyott körülöttünk a levegő. Nem kaptunk lehetőséget a szervezéshez. Előtte pedig egy alkalommal valóban a kadicsfalvi Szent Anna-napi búcsúba „vonultunk” vissza. Nem „szám-

Míves Emberek Sokadalma Nagycsalma 2019-ben

üzetés” volt, ahogyan egyesek fogalmaztak, hanem egy válságos időszak, hiszen közben azon is el kellett gondolkodnom, hogy átadjam a stafétát. Megfelelő ember, megfelelő csoport kellett hozzá. Ekkor került be a képbe Czirjék Kati⁸, egy olyan fiatalasszony, akiben megvan az affinitás ehhez a munkához. Egy közép-erdélyi együttműködéses rendszerben gondolkoztunk akkor, hogy kiléphessünk a Székelyföldről és azokkal a kézművesekkel dolgozzunk együtt, akiknek egy részét már ismertük. Úgy tűnt, hogy a Fehér Megyei Tanács, Enyed városának vezetése, a polgármesteri hivatal munkatársai készek a kollaborálásra. Ez egy kicsit alábbhagyott, mert beütött a vilájárvány...

De menet közben zajlott a Míves Ház „hazaköltöztetése”. Ekkor derült ki, hogy nem tudok teljesen visszavonulni. Ha visszaemlékszem a nagyszülőkre, a máréfalvi szomszédságra és a rokonságra, bizony az ottani öregek addig voltak jelen a népi mesterségek gyakorlásában, a tudásátadás folyamatában, amíg éltek, amíg bírták magukat. Hiszen

---

8 Czirjék Kati tanító, magyar-angol szakos tanár, közösségszervező, vállalkozó, tréner, négygyermekes családanya, Kibéden él. Férje a helyi református gyülekezet lelkésze.

tanácsot adni, megmutatni egy-egy mozdulatot, lerajzolni egy-egy motívumot, nem kell más, csak tiszta fej, s pár jól berögződött kézmozdulat meg néhány szó. Én pedig – hála a Jóistennek! – még cselekvőképességem birtokában vagyok.

– *Évek óta beszélünk arról, hogy állami szabályozással nagyot lehetne segíteni a népi mestereken és a mesterségeken. Udvarhelyszék RMDSZ-es szenátorának, Antal Lórántnak volt egy kezdeményezése, amelynek alapján adómentesség, sőt életjáradék lenne megállapítható az autentikus népi mesterek számára.*

– Igen, ezt a törvényt megszövegezték, melyben sokat segített a Roma Mesterek és Vándorkereskedők Szövetsége (Asociația Meșteșugarilor și Comercianților Rromi). Parlamenti képviselők és szenátorok is a téma mellé álltak, átment a képviselőházon és a szenátuson, azonban az Alkotmánybíróság 2020 szeptemberében óvást emelt ellene. Köztudott, hogy a járvány időszakán végigvonult az országon a meg-megújuló kormányválság, talán más témákra terelődött a figyelem... A pénzügyi része sem volt kellőképpen kidolgozva, és ez lavinát indíthatott volna el, mert értelmetlenül is be lehetett volna kerülni a rendszerbe. Hogy most mi történik, arról csak annyit tudok, hogy napirenden van, biztos, hogy dolgoznak a törvényen, és hamarosan ismételten felterjesztik. Nagy kár lenne, ha a kézműves mesterségek, képzések, képességek egész sora elsorvadna... Komoly segítség lenne a Székelyföld népi mesterei számára is ez a lehetőség, új távlatokat nyithatna, segítené a túlélést és a társadalmi, a gyakorlati hasznosulást. A népi kézművesség nem arra való, hogy feltöltse a butikokat giccsel! Kapcsolatokat ápolunk moldvai román és csángó civilekkel, de más erdélyi régiókkal is, székiekkel, máramarosiakkal. Nem csak konferenciákon találkoztunk, hanem volt olyan terepmunkánk is, amikor kimentünk Moldvába, és az ottani asszonyokkal, az általunk ismert mesterekkel készítettünk közös munkákat. Csángó motívumokat hoztak haza lányaink-asszonyaink, hogy azokat varrottásokon hasznosítsák.

– *Mi működött jól a járvány idején és mi működött kevésbé?*

– A pandémia különösebben nem veszélyeztette a foglalkozásainkat, négy szakma területén zajlott a képzés. 2020. március 15-én szeretttük volna vendégül látni a budapesti Hagyományok Háza és a magyaror-

szági Népművészeti Egyesületek Szövetsége küldöttségét. Előadni, tapasztalatcserére érkeztek volna, szép és hasznos programnak ígérkezett, de az elmaradt. Mivel van egy félig nyitott, szabadtéri helyiségünk, tavalyelőtt május 15-től kezdődően ott kezdtünk dolgozni a csoportjainkkal. Akkor 20 főben maximálták az együtt való tartózkodást. 2020 őszén kezdődhetett a kovácsok képzése is, ami szintén kiscsoportos tevékenység, 2-3 fő végzi a munkafázisok bemutatását, és viszonylag tágas helyiségben zajlik minden. Elképzelhető, hogy a vírusok nem is bírják a forróságot. Nem történt a köreinkben megbetegedés. Az igény, a szükséglet vitt rá, hogy elkezdjük egy szintén veszélyeztetett mesterség, az ácsolás fortélyainak átadását is az érdeklődőknek. Jakab Zoltán bútór- és faszerkezet-restaurátor, ácsmester személyében találtunk szakembert, akinek oroszhegyi műhelyében tavaly ősszel 7-en, köztük egy lány is, kezdték el a tanfolyamot. Az oktatónk vasazás nélkül végzi a kivitelezéseket, csapokkal, illesztéses eljárásokkal. Megjegyzem, hogy ezt a technikát szüleink, illetve nagyszüleink korában Máréfalván, úgy nyolcvan-száz évvel ezelőtt még gyakorolták. Ennél a tanfolyamnál az volt a tervünk, hogy elvállalhassunk valahol hagyományos környezetben egy kisebb munkát, amely megmarad, és tulajdonosai – legyen az család vagy akár közösség – hosszú időn át használhatják... Sajnos, ezt a képzést a mester nem folytatta, így a csoport feloszlott.

- Milyen volt a MES visszatérése a kültérbe és abba a városba, ahol annak idején megszületett?

- Újabb meglepetésekkel szolgált számunkra is! A város mostani vezetése a rendezvény mellé állt, és azt is javasolta, hogy a Sétatér legyen az új helyszín, mert a Székelytámadt várban régészeti ásatások és felújítások zajlanak. Eleinte tartottunk attól, hogy nem elég, ha csak a sétányokon „vonulunk” fel, de időközben kiderült, hogy igénybe vehetjük a zöldövezeteket, hogy használhatjuk a konferenciánkhoz a Művelődési Ház koncerttermét. A „visszatérés” annyira sikeres volt – kegyesnek bizonyult az idő is! –, hogy megfontoljuk, itt maradunk-e a továbbiakban. A dolog másik hozadéka, hogy 2021 óta a városunk önkormányzata is a szervezője a MES-nek, mellette teljes mellszélességgel támogat Hargita Megye Tanácsa is a Hargita Megyei Hagyományőrzési Forrásközpont révén, és így nemcsak komoly anyagi forráshoz jutunk, hanem az intézmény munkatársi gárdája is részt vesz

Czirjék Katalinnal 2019-ben

a szervezésben és a lebonyolításban. A Forrásközpont vezetője, Bartalis Izabella személyében pedig olyan elkötelezett szakember érkezett, hogy immár nyugodtan kijelenthetjük: megháromszorozódott erővel dolgozhatunk, a MES-nek három arca van, hiszen Czirjék Kati velünk tart a továbbiakban is.

- Azt látjuk, tapasztaljuk az utóbbi hetekben, hónapokban, hogy az Artera Alapítvány – partnereivel karöltve – immár nemcsak Kadicsfalván, hanem más településeken is munkához látott. Kihelyezett csoportjaik, társult tanfolyamaik indultak. Ez minek köszönhető? Hol és milyen új próbálkozásokkal jelentkeztek?

- Székelyudvarhely egy magyar sziget, ami még székelyföldi viszonylatban is egyedi. Itt tudunk magyar nyelven tartani képzéseket, s igény esetén, ha a szórványban több jelentkező van, kihelyezett képzéseket is. Ilyen volt az elmúlt években: Székelykeresztúron, Széken, Marosvásárhelyen, Bágyban... Az alapítvány tevékenységének kezdetén, 23 évvel ezelőtt, már hívtak, úgymond bátorságot önteni a helyi mesterekbe, például Kászonba, ahol a hagyományos, régi kászoni sokadalmat

szerették volna újraéleszteni az akkori kultúrigazgató kérésére. Végigjártuk a régi Olt Szövetkezethez bedolgozó szövő, varró asszonyokat, akkor még élt a híres kászoni csepesz készítője is. Saját fasátrainkkal, kézművesekkel mentünk el az első rendezvényre, ahová már csatlakoztak az előzetesen meglátogatott kézművesek is. Később voltunk Nagyalambfalván a református lelkész, Kányádi György és a polgármester, Gyerkó Levente kérésére, megosztani tapasztalatainkat, javaslatokat tenni egy helyi civil kezdeményezéshez. Ugyanezzel a céllal szálltunk ki Parajdra, a Káposzta Fesztiválra saját standjainkkal, mestereinkkel. Udvarhelyen elköltöztünk a Kornis Ferenc utcából. A Szentjános utcában működik az Ikrek Szövő-Hímző Műhely, ahol heti rendszerességgel tartanak úgynevezett Kaláka-kört, nagyon sok érdeklődőnek segítenek mintaszerkesztésben, tervezésben, adnak kivitelezési tanácsokat. A hímzés, a szövés témakörben ma minden érdeklődőt oda irányítok, s mindenki ott ragad a foglalkozásokra, már én is oda járok, amikor tudok. Molnár Ibolya és Takács Gizike bárhova hívják, mindenhol segítenek a környező falvakban, de még Maros, Kovászna megyébe is elmennek az egyáltalán nem egyszerű szövő felvetésében, elindításában és a hímzőminták újratervelésében.

Az a célunk, hogy tanítsuk meg becsülni az értéket teremtő embereket, segítsük őket érvényesülni, vigyük el rendezvényekre. Most már van egy új, egyelőre önkéntes kollégám, Ciocan Raul-Krisztián, aki a Nyugat felé irányuló online-piac megteremtésével is foglalkozik.

- Többször megfogalmazta, hogy „visszavonul”. Ennek a nyomait, a kezdeményeit látjuk ugyan, olvashattuk a sajtóban, hallhattuk itt-ott, de örvendetes módon mindig megtalálja a módját a folytatásnak. Hadd érdeklődjünk arról, hogy milyen terveei vannak? Biztosított-e a következő MES? Hogyan látja a jövőt a 2022-es esztendő végén?

- Látom a jövőt, a XX. MES szervezői továbbviszik a fesztivált. Nagy változásokat tervezünk, sok elképzelésünket szeretnénk megvalósítani. Munkánk és célkitűzéseink – hagyományaink ápolása és őrzése – megvalósulását nagyban segítené a már fent említett „kézműves törvény” életbe léptetése. Meglátásom szerint most még inkább van létfontossága gazdasági vonatkozásban is annak, hogy az őseink hagyatékát átültsük a mindennapokba. Javasolataim is vannak szép számmal: jó lenne Székelyudvarhelyen egy „népművészeti szakgimnázium”

ziumi osztályt” elindítani, ahová egész Erdélyből jelentkezhetnek. Létre kellene hozni egy jól működő kézműves szövetséget. Tovább kellene fejleszteni a felnőtt iskolán kívüli képzéseket és oktatási formákat, minél több szakmában kellene indítani képzéseket, kellene erősíteni a partnerséget a Vámszer Géza Művészeti Népiskolával és végül folytatni kellene a most elindult szakköri tevékenységet Udvarhelyszéken. Ezt a lehetőséget a Nemzeti Művelődési Intézet (NMI) teremtette meg Kárpát-medence-szerte, és Udvarhelyszéken az Artera Alapítvány szervezi és koordinálja. Nagyon lelkes, tanulni vágyó felnőttek érdeklődnek, akik alapozó képzésen vehetnek részt, majd folytathatják magasabb szinteken. Ezek a „vektorok” vihetnék előbbre a kézműves mesterek sorsát és a mesterségeket. Sok mindenre van példa más országokban, szét lehet nézni, el lehet menni konzultálni, hogy itthon valami jobbat hozhassunk létre. Úgy gondolom, hogy van bennem elég lendület, a háttérmunkát már elkezdtem, s van mit tenni a jövőben is. Csak adjon egészséget a Jóisten!

Műves Emberek Sokadalma 2021-ben

(A fotók az Artera Alapítvány archívumából valók.)